

УДК 004:37

ІНТЕГРАЦІЯ ОЧНОЇ ТА ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМ НАВЧАННЯ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Сокурєнко О.О.**Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти**

У статті визначаються переваги та недоліки дистанційного навчання. Розглядаються особливості підготовки вчителя початкових класів у системі післядипломної педагогічної освіти за очно-дистанційною формою навчання.

Ключові слова: *система післядипломної педагогічної освіти, інформаційно-комунікаційні технології дистанційного навчання, очно-дистанційна форма навчання.*

Система післядипломної освіти є важливою і невід'ємною складовою безперервної освіти. Її метою є забезпечення поглиблення, розширення і оновлення професійних компетенцій фахівців. Теоретичні основи розвитку системи післядипломної педагогічної освіти обґрунтовано у фундаментальних дослідженнях В.Бондаря, В.Киркалова, С.Крисюка, В.Маслова, Н.Протасової, П.Худоминського, Т.Шамової та ін. Концептуальні положення розвитку професійної компетентності педагогів у процесі курсової підготовки викладені в працях А.Вербицького, А.Даринського, В.Кучинського, В.Максимової, М.Нечаєва, А.Нікуліної, В.Ушакової та ін.

Проблеми безперервної педагогічної освіти завжди були в полі зору дослідників. Так, питанням вдосконалення роботи системи післядипломної педагогічної освіти були приділяли увагу вчені В.Бондар, А.Даринський, І.Жерносек, С.Крисюк, О.Купцов, В.Маслов, Н.Протасова, В.Пуцов, А.Худоминський та ін. Аналіз теоретичних та технологічних аспектів проблеми забезпечення готовності вчителя до інноваційної професійної діяльності в системі безперервної педагогічної освіти подають у своїх дослідженнях В.Кваша, О.Козлова, Н.Клокар, Л.Леонова, Л.Овсянникова, Л.Подимова, С.Подимова, С.Поляков, Л.Сєдова та ін.

Метою нашого дослідження є визначення особливостей підготовки вчителя початкових класів в системі післядипломної педагогічної освіти.

Нами поставлено наступні дослідницькі **завдання**:

1. Проаналізувати сучасні дослідження проблеми підготовки педагогів у системі післядипломної освіти.
2. Визначити переваги та недоліки дистанційного навчання в системі післядипломної освіти.
3. Розробити програми тренінгу та спецкурсу для очно-дистанційного навчання, спрямованого на підготовку вчителя початкових класів до формування світорозуміння особистості молодшого школяра.

Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє модернізувати та підвищити ефективність навчання, автоматизувати й технологізувати процес навчання. Завдяки інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій в навчальний процес з'явилися передумови впровадження й розвитку дистанційної освіти, яка базується на використанні інформаційних і телекомунікаційних технологій та дозволяє забезпечити необхідний рівень підвищення кваліфікації педагогів. Така форма дозволяє отримувати знання без постійного відвідування навчального закладу та уможливорює неперервне професійне вдосконалення протягом усього життя.

Дослідженням стану та перспектив розвитку дистанційної освіти займалися зарубіжні вчені (Дж.Андерсон, Е.Доунс, Т.Едвард, К.Кларк, Дж.Мюллер, А.Огур, М.Рід, Р.Філіпс, К.Хантер, Д.Якобсен та ін.). Теорія та практика дистанційного навчання були предметом російських дослідників (О.Андрєєв, М.Бухаркіна, Б.Гершунський, В.Кашицин, В.Кінелев, М.Моїсеєва, В.Овсянников, Є.Полат, В.Солдаткін, А.Хуторський, С.Щенников та ін.). Серед

вітчизняних науковців, які розробляли науково-педагогічні основи дистанційної освіти, слід відзначити В.Бикова, П.Дмитренка, Г.Козлакову, Н.Корсунську, В.Кухарєнка, В.Олійника, В.Рибалку, С.Сазанова, В.Стефанєнка, П.Таланчука, О.Третяка та ін.

В.Стефанєнко вважає, що дистанційне навчання у вищій школі дозволяє забезпечувати високий рівень інтерактивності навчання, що є одним з основних показників якості цієї системи. Інтерактивність у дистанційному навчанні зумовлює необхідність індивідуального підходу до тих, хто навчається, у процесі навчання, а також технічне забезпечення інтерактивності комунікацій. Це потребує визначення таких критеріїв індивідуалізації, які сприятимуть підвищенню результативності навчання на відстані [1].

Дистанційне навчання трактується як цілеспрямований процес взаємодії між собою всіх суб'єктів навчання на всіх етапах навчання, незалежно від їх розташування в просторі й часі, який базується на використанні широкого спектра традиційних засобів і засобів інформаційно-комунікаційних технологій та реалізується в певній дидактичній системі. На думку О.Хмель, дистанційна освіта – це система, в якій реалізуються процеси дистанційного навчання, виховання і, як результат, розвиток особистості з позитивними якостями з точки зору суспільства, держави та загальнолюдських цінностей [2].

Дидактика дистанційного навчання в Україні, за визначенням Д.Бодненка являє собою сукупність ідей, поглядів, уявлєнь, авторських шляхів, що спрямовані на тлумачення навчального процесу в системі дистанційного навчання [3].

В.Олійником сформульовано основні принципи побудови дистанційної технології навчання: принцип пріоритетності психолого-педагогічних, соціальних та санітарно-гігієнічних підходів; принцип модульного підходу до відбору та конструювання змісту дистанційного навчання, його програмно-методичного забезпечення та організації навчального процесу; принцип максимально можливої інтеграції змісту дистанційного навчання; принцип формування інформаційного середовища відповідно до цілей, завдань та моделей дистанційного навчання; принцип підготовленості (принцип стартового рівня) особистості до дистанційного навчання; принцип активного зворотного зв'язку [4].

Дистанційне навчання реалізується, в основному за технологіями дистанційного навчання через мережу Інтернет. Технології дистанційного навчання складаються з педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій та технологій дистанційного навчання.

Педагогічні технології дистанційного навчання – це технології опосередкованого активного спілкування викладачів із слухачами курсів з використанням Інтернету та методології індивідуальної роботи слухачів з структурованим навчальним матеріалом, поданим у електронному вигляді.

Характерними рисами дистанційного навчання є гнучкість, модульність, паралельність, економічність, технологічність, соціальна рівність, нова роль викладача.

Особливостями дистанційного навчання є такі:

- практикуються спільні види діяльності слухачів курсів у малих групах співробітництва;
- систематичне обговорення всією групою проблем, завдань у інтерактивному режимі, чаті, відеоконференції;
- використовуються методи спільної дослідницької творчої діяльності - метод проєктів, проблемних рольових або ділових ігор, кейс-метод;
- різноманітні форми та види контролю.

Розглянемо особливості реалізації моделі інтеграції очної та дистанційної форм навчання в системі післядипломної педагогічної освіти на прикладі підготовки вчителя початкових класів до формування світорозуміння особистості молодшого школяра. Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі кафедри дошкільної та початкової освіти Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Навчальний план підготовки вчителів початкових класів за очно-дистанційною формою навчання розрахований на 144 години.

Метою підготовки вчителя до формування світорозуміння особистості молодшого школяра в системі післядипломної педагогічної освіти є розвиток професійних компетенцій учителів початкової школи, необхідних для здійснення процесу формування світорозуміння учнів шляхом застосування ігрової та дослідницької діяльності.

Модель інтеграції очної та дистанційної форм навчання передбачає роботу з учителями на очних сесіях та у дистанційному форматі. У процесі цієї роботи педагоги ознайомлюються з особливостями формування особистісних умінь пізнання дитиною світу шляхом системного провадження ігрової та дослідницької діяльності.

Під час першої очної сесії доцільним є проведення тренінгу «Ігрова діяльність як засіб формування світорозуміння молодших школярів», який розрахований на 18 годин [5].

Мета тренінгу – формування професійних компетенцій учителів початкової школи щодо ефективного використання засобів ігрової діяльності у формуванні світорозуміння молодших школярів.

На думку В.Пуцова, змістом навчального процесу в системі післядипломної педагогічної освіти мають стати знання, вміння, досвід творчої діяльності і емоційно-ціннісне ставлення до своєї діяльності [6].

Отже, завданнями тренінгу визначено систематизувати знання, формувати вміння й навички та розвивати установки до здійснення певної діяльності, а саме: систематизувати знання щодо особливостей формування світорозуміння учнів початкової школи; психолого-педагогічних особливостей молодших школярів; сутності та структурних компонентів світорозуміння, особливостей його формування в дітей; сутності ігрової діяльності як форми пізнання дитиною світу, як провідної діяльності дитини у віці шести років; класифікації ігор із використанням різних критеріїв, структурних компонентів гри; формувати вміння та навички здійснювати процес формування світорозуміння дітей; ідентифікувати психолого-педагогічні особливості навчання молодших школярів та забезпечувати їх урахування при здійсненні професійної діяльності; створювати умови, що сприятимуть підвищенню ефективності процесу формування світорозуміння; включати засоби ігрової діяльності до навчально-виховного процесу відповідно до навчальних потреб, мети, завдань; моделювати ігри різних видів та застосовувати прийоми керівництва грою з метою реалізації суб'єкт-суб'єктної взаємодії; розвивати установки до аналізу, інноваційності та самовдосконалення.

Реалізація завдань для досягнення очікуваних результатів здійснюється на тренінгу шляхом розгляду навчального матеріалу на лекціях; самостійного вивчення слухачами навчального матеріалу на основі розробленого для тренінгу комплексу навчально-методичних матеріалів; виконання практичних завдань, спрямованих на набуття слухачами умінь і навичок застосовувати набуті теоретичні знання на практиці; участі слухачів у семінарських заняттях з метою розвитку критичного мислення, установок і рис для використання в професійній діяльності здобутих знань, умінь і навичок; проведення вхідного тестування та підсумкового контрольного тестування.

Спецкурс для очно-дистанційного навчання «Формування досвіду дослідницько-пошукової діяльності молодших школярів» є складовою частиною підготовки вчителя до формування світорозуміння особистості молодшого школяра в системі післядипломної педагогічної освіти [5].

Мета спецкурсу – формування професійних компетенцій учителів початкової школи щодо формування досвіду дослідницько-пошукової діяльності молодших школярів.

Завдання спецкурсу: систематизувати знання щодо сучасних тенденцій та особливостей організації дослідницької діяльності молодших школярів як форми пізнання світу; сутності дослідницької діяльності та особливостей її формування в молодших школярів; емпіричних проявів ефективної дослідницької поведінки; дослідницьких методів навчання в теорії та практиці початкової школи; методів розвитку дослідницьких здібностей молодших школярів; методу проектів як засобу набуття досвіду дослідницької діяльності; формувати вміння та навички організовувати дослідницьку діяльність молодших школярів; ідентифікувати емпіричні прояви ефективної дослідницької поведінки та забезпечувати їх

урахування при організації дослідницької діяльності; створювати умови, що сприятимуть підвищенню ефективності процесу формування досвіду дослідницької діяльності; використовувати метод проектів у навчально-виховному процесі відповідно до навчальних потреб, мети, завдань; моделювати дослідницьку діяльність та застосовувати прийоми керівництва нею з метою реалізації суб'єкт-суб'єктної взаємодії; розвивати установки до аналізу, інноваційності, самовдосконалення, креативності.

На вступній очній сесії проводиться тренінг (6 год.), складовими якого є такі: вступна частина, на якій презентується спецкурс, відбувається знайомство учасників, проводиться вхідне діагностування та формуються правила взаємодії; основна частина складається з лекційних, практичних і семінарських занять та представлена двома темами «Теоретичні засади формування досвіду дослідницької діяльності молодших школярів» та «Метод проектів як засіб формування досвіду дослідницької діяльності учнів»; заключна частина, на якій підводяться підсумки та оцінюється ефективність тренінгу. Дистанційне навчання (9 год.) включає вивчення теоретичного матеріалу, практичні й семінарські заняття та самостійну роботу вчителів та представлена двома темами. На підсумковій очній сесії (3 год.) проводиться підсумковий контроль у формі тесту, відбувається захист індивідуальних групових творчих проектів, підводяться підсумки роботи в межах спецкурсу та оцінюється ефективність спецкурсу.

Наведемо приклади видів навчальної діяльності слухачів курсів у дистанційному форматі до теми 1.

Практична робота 1.1. «Аналіз Інтернет-джерел щодо організації дослідницької діяльності учнів початкових класів» передбачає такі завдання для виконання: визначити ключові слова для теми 1; знайти в Інтернеті за допомогою цих ключових слів потрібні інформаційні ресурси (теоретичний матеріал, статті, конспекти уроків, позакласні заходи тощо); проаналізувати не менше 15 знайдених джерел; систематизувати результати аналізу за допомогою форми, що додається (табл.1). Виконана робота передається на електронну адресу викладача.

Таблиця 1.

Рекомендована форма для підготовки відповіді на запитання

<i>№</i>	<i>URL-адреса ресурсу</i>	<i>Назва ресурсу</i>	<i>Можливості застосування в роботі</i>	<i>З якими думками ресурсу не згоден</i>

Формою проведення семінарського заняття 1.2 «Методи розвитку дослідницьких здібностей молодших школярів» є форум. Для обговорення пропонуються такі запитання:

1. Якими, на Вашу думку, є три основні емпіричні прояви ефективної дослідницької поведінки? Доведіть.
2. Які інструментальні вміння та навички розв'язання дослідницьких задач необхідно формувати в учнів?
3. Які методи доцільно використати для розвитку дослідницьких здібностей учнів?

Практична робота 1.3 «Батьківські збори з проблеми «Розвиток дослідницьких здібностей молодших школярів» виконується слухачами та пересилається на електронну адресу викладача.

Модель інтеграції очної та дистанційної форм навчання в системі післядипломної педагогічної освіти включає також проведення індивідуальних консультацій шляхом листування електронною поштою.

Висновки. Аналіз теоретичних досліджень підготовки вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти та вивчення сучасного стану порушеної проблеми дозволили зробити висновки про те, що необхідно оперативно реагувати на тенденції та перспективи розвитку галузі й досягнення педагогічної науки. Післядипломна педагогічна

освіта спрямована на забезпечення поглиблення, розширення і оновлення професійних компетенцій фахівців.

Навчальний процес у системі післядипломної освіти повинен бути мобільним і динамічним, доцільним є використання інноваційних форм проходження курсової підготовки (дистанційне навчання), що дозволить врахувати індивідуальні й фізіологічні особливості та навчально-пізнавальні можливості слухачів.

Перевагами дистанційного навчання є такі:

- відсутність обов'язкових жорстких рамок, що регламентують навчальний процес;
- відсутність вимог присутності на заняттях;
- самостійна організація часу, відведеного на навчання;
- можливість навчання в зручний для вчителя час;
- необмежений доступ до дидактичних матеріалів;
- зручний контакт з викладачем;
- відсутність витрат на транспорт і проживання;
- можливість використовувати особистісно-орієнтований підхід практично на всіх етапах навчання.

Проте слід визначити й недоліки дистанційної форми навчання:

- відсутність безпосереднього контакту з викладачем;
- обмежена можливість проведення практичних занять;
- необхідність самодисципліни і самоорганізації вчителів;
- доступ до Інтернету;
- необхідність розробки дидактичних матеріалів в електронному вигляді.

До проблемних питань моделі інтеграції очної і дистанційної форм навчання відносимо такі:

- Які види діяльності слухачів доцільно зберегти в очній формі, а які можна перенести на дистанційну?
- Які теми доцільно перенести на дистанційну форму, а які необхідно лишити для очної форми навчання?
- Яким чином і за допомогою яких інформаційних технологій, мультимедіа доцільно з педагогічної точки зору структурувати зміст навчання, що виноситься на дистанційну форму? Які при цьому передбачається розв'язати дидактичні задачі?
- Як організувати контроль та тестування видів діяльності, що виконують слухачі дистанційно?
- Як найбільш ефективно організувати поєднання очних і дистанційних форм взаємодії слухачів з викладачем, з іншими слухачами відповідно до основних принципів концепції навчання, що використовується?

На нашу думку, інтеграція очної та дистанційної форм навчання вчителів початкових класів у післядипломній освіті дозволить скористатися перевагами та компенсувати недоліки дистанційного навчання.

Проблема впровадження моделі інтеграції очної та дистанційної форм навчання в систему освіти України є актуальною та зумовлює проведення певних теоретичних та практичних досліджень у цьому напрямі.

Практичне значення результатів дослідження. Розроблено програми тренінгу «Ігрова діяльність як засіб формування світорозуміння молодших школярів» та спецкурсу для очно-дистанційного навчання «Формування досвіду дослідницько-пошукової діяльності молодших школярів», посібник для слухачів курсів «Формуємо світогляд дитини в ігровій та дослідницькій діяльності», які пройшли апробацію під час курсів підвищення кваліфікації педагогів початкової школи в Миколаївському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти упродовж 2008-2010 років.

Викладені положєння проведеного дослідження не претендують на остаточне розв'язання проблеми підготовки вчителів початкових класів за очно-дистанційною формою навчання в системі післядипломної педагогічної освіти. Доцільним вбачаємо вдосконалення системи цієї роботи та вирішення технічних, кадрових та методичних проблем якісної організації очно-дистанційного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стефаненко П.В. Теоретичні і методичні засади дистанційного навчання у вищій школі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / П.В.Стефаненко. – К., 2002. – 37 с.
2. Хмель О.В. Дидактичні умови організації дистанційного навчання студентів фізико-математичних факультетів педагогічних університетів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.09 „Теорія навчання” / О.В.Хмель. – К., 2006. – 20 с.
3. Бодненко Д.М. Підготовка викладачів вищого навчального закладу до здійснення дистанційного навчання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / Д.М.Бодненко. – К., 2008. – 20 с.
4. Олійник В.В. Організаційно-педагогічні основи дистанційної освіти і навчання: Організаційно-педагогічне дослідження / Олійник В.В. – К.: ЦППО, 2001. – 36 с.
5. Сокурєнко О.О. Формуємо світогляд дитини в ігровій та дослідницькій діяльності: [навчальний посібник] / Олена Олексіївна Сокурєнко. – Миколаїв: МОППО, 2008. – 124 с.
6. Професійний розвиток педагогічних працівників: практична андрагогіка: [науково-методичний посібник / [Пуцов В.І., Набока Л.Я., Ніколенко Л.Т.]; за заг. ред. В.І.Пуцова, Л.Я.Набоки. – К.: ЦППО, 2007. – 228 с.